

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНФЛЯЦІЇ

В умовах переходу до ринкової економіки менеджерам та фінансовим працівникам необхідно враховувати інфляцію при визначенні результатів діяльності і аналізі фінансової стійкості підприємства. Так, завищення реальних фінансових результатів при зниженні дійсної вартості активів спричиняє викривлення показників ліквідності та рентабельності, платоспроможності та кредитоспроможності підприємства.

Інфляція негативно впливає і на якість управління підприємством. Адже, чим вищий темп інфляції, тим більше викривлено актив і пасив балансу. У вітчизняному бухгалтерському обліку і звітності, фінансовому аналізі не враховувався вплив інфляції, що призвело до спотворення фактичної ефективності фінансової діяльності та вибору правильних управлінських рішень по забезпеченню фінансової стійкості підприємства.

До початку аналізу показників фінансової стійкості підприємства необхідно очистити звітність від інфляційних викривлень. У світовій практиці інфляційно-коригуюча переоцінка даних, які аналізуються, проводиться за допомогою двох методів:

- на основі коливання курсів валют;
- на основі коливання рівнів товарних цін.

Оскільки баланс підприємства відображає «грошові» й «негрошові» статті, найпростішим варіантом коригування є переоцінка всіх статей активу балансу за зміною курсу відносно стабільної валюти. Розглянемо приклад переоцінки статей балансу при зміні курсу долара. Наприклад, обладнання було закуплено в минулому році за 70 тисяч грн., коли курс гривні складав до долара 1,9:1. Якщо станом на сьогоднішній день курс піднявся до 4,5:1, то скоригована вартість обладнання буде становити:

$$70 \text{ тис.грн.} \cdot 4,5 / 1,9 = 165,7 \text{ тис.грн.}$$

Використання даного методу має свої переваги і недоліки. Основною перевагою є його простота, оскільки він не потребує значної додаткової інформації. Але цей спосіб не дає точних резуль-

татів через невідповідність співвідношення гривні і долара за їх реальною купівельною спроможністю.

Точнішим є метод переоцінки статей активу і пасиву балансу на основі коливання товарних цін. Переоціненими можуть бути – окремий товар, товарна група чи товарна маса в цілому. Але цей метод переоцінки є набагато працездатнішим і може застосовуватись лише при наявності додаткової інформації про стан запасів на підприємстві.

У західних країнах набули свого поширення такі методи звільнення фінансової звітності від впливу інфляції на основі методу переоцінки за коливанням рівнів товарних цін:

- метод врахування зміни загального рівня цін;
- метод перерахунку статей активу балансу в поточні ціни;
- комбінований метод.

При першому методі різні статті фінансових звітів розраховуються в грошових одиницях однакової купівельної спроможності (у гривнях базового або поточного періоду на звітну дату). Для перерахунку використовується один з індексів загального рівня цін: індекс споживчих цін, індекс оптових цін або індекс динаміки валового національного продукту.

Перерахунок статей балансу і фінансових звітів у грошовій одиниці однакової купівельної сили визначається так:

$$S_p = S_h / (I_1 : I_0), \text{ де}$$

S_p – реальна сума даної статті, скоригована на рівень інфляції;
 S_h – номінальна величина даної статті за даними бухгалтерського обліку та звітності;

I_1 – індекс інфляції за період або на момент аналізу;

I_0 – індекс інфляції в базовому періоді або на початкову дату величини статті балансу.

Коригувати за індексом інфляції I_1 і I_0 необхідно лише «негрошові» статті: основні засоби, виробничі запаси, малоцінні і швидкозношувальні предмети, незавершене виробництво, готову продукцію, товари. Не підлягають коригуванню «грошові» статті (грошові засоби, дебіторська і кредиторська заборгованість, кредити, фінансові вкладення), незалежно від зміни загального рівня цін. Це пояснюється тим, що в певний період часу вони вже виражені в грошових одиницях поточної купівельної сили. У переоцінену звітність «грошові» статті включаються за номінальною вартістю, а «негрошові» - в умовній оцінці, яка отримана в результаті перерахунку первісних вартостей за індексом загального рівня цін.

На практиці перерахунок за індексом загального рівня цін здійснюється в декілька етапів. На першому етапі фінансовими працівниками складається фінансова звітність в облікових цінах, а саме з використанням первісних оцінок. На другому- проводять класифікацію всіх статей звітності на «грошові» та «негрошові». На третьому – «негрошові» статті перераховуються за поточними цінами за допомогою загальних індексів цін. Баланс активу і пасиву досягається регулюванням статті «нерозподілений прибуток». На четвертому етапі складається переоцінена звітність і розраховується фінансовий результат від зміни купівельної спроможності грошової одиниці в звітному періоді. Показник зміни купівельної спроможності грошової одиниці можна визначити шляхом перерахунку «грошових» активів і зобов'язань на початок і кінець року за допомогою загального індексу цін та наступного їх порівняння.

«Ненадійні» активи оцінюються в грошових одиницях однакової купівельної сили таким чином: всі об'єкти групуються за роками їх придбання або виникнення; для кожного року вартісна оцінка групи об'єктів перераховується за допомогою використання індексів цін поточного року і року придбання об'єктів, а потім результати сумуються.

З використанням розрахунку коригування виводиться показник прибутку, який виражає максимальну величину ресурсів, яка може бути спрямована підприємством на споживання протягом наступного періоду без шкоди для виробничого процесу. Необхідність коригування обсягу прибутку в умовах інфляції проілюструємо за допомогою такого прикладу.

Підприємство витратило на виробництво і реалізацію продукції в звітному році 8,0 млн.грн. і одержало виручку від реалізації продукції за цей період 10,0 млн.грн., отже, прибуток становить 2,0 млн.грн. Якщо інфляція була б незначна, то для забезпечення простого відтворення в наступному році підприємству достатньо було б витратити 8,0 млн. грн. Але інфляція зумовлює подорожчення витрат, що необхідно врахувати при розподілі прибутку.

Наприклад, якщо в звітний період загальний індекс інфляції склав 125 %, то і витрати на відтворення продукції також мають збільшитися в 1,25 рази. Тому підприємству з метою недопущення скорочення його виробництва і забезпечення фінансової стійкості необхідно направити частину прибутку на підтримання купівельної спроможності своїх оборотних засобів. А саме, в даному випадку підприє-

мству необхідно зменшити прибуток на 0,5 млн.грн., і його величина буде складати 2,0 млн.грн. – 0,5 млн. грн. = 1,5 млн.грн., а на витрати в наступному році слід направити 8,5 млн.грн.

Метод коригування фінансових звітів на основі зміни загального рівня цін сприяє реальному аналізу фінансової стійкості, забезпечує порівняність даних бухгалтерської звітності за різні періоди часу, дозволяє менеджерам встановити розміри додаткового прибутку або збитку, який виникає на підприємстві у зв'язку із зміною купівельної спроможності грошей.

Проте, загальний індекс цін не завжди відображає реальні зміни у вартості основних засобів чи виробничих запасів. Будь-яке підприємство цікавлять зміни цін на товари, сировину, напівфабрикати, послуги, а також динаміка цін на готову продукцію, яку воно виробляє. У багатьох країнах з ринковою економікою вважають, що використання коригування за загальним рівнем цін виправдане лише тоді, коли існує тісна залежність між підвищенням загального рівня цін і зміни конкретних цін на той чи інший товар. Наприклад, при збільшенні загального рівня цін на 30% одночасно відбувається збільшення цін на даний товар на 28-32%.

На сучасному етапі у вітчизняній економіці для коригування статей балансу методом врахування загального індексу цін необхідно врахувати такі труднощі, як: відсутність точних і достатньо достовірних загальних індексів цін, часто нереалістична бухгалтерська оцінка статей балансу (зокрема, стосовно будинків і споруд, запасів).

Точнішим і працездатнішим методом оцінки реальних господарських можливостей підприємства і його фінансової стійкості в умовах інфляції є метод перерахунку статей активу балансу в поточні ціни. Він полягає в переоцінці всіх статей звітності, виходячи з поточної вартості їх елементів, дозволяє відобразити різний рівень змін вартості основних засобів, виробничих запасів, амортизації, які відбулися під впливом інфляції.

Поточною вартістю може бути відновлювальна вартість, ліквідаційна вартість (можливої реалізації) або теперішня вартість майбутніх грошових потоків.

Відновлювальна вартість активів – сума, яку платять на ринку за аналогічні цінності за мінусом зносу. Ліквідаційна вартість – числа поточна ціна продажу активів за мінусом витрат на їх добробку і реалізацію. Теперішня вартість майбутніх чистих надходжень виражається через їх оцінку з використанням дисконту.

Для поточної оцінки основних засобів і виробничих запасів використовують відновлювальну вартість, а по невідтворювальних активах – дисконтну вартість майбутніх надходжень. Метод врахування вартості в поточних цінах доцільно застосовувати при підвищенні цін на різні групи товарно-матеріальних цінностей неоднаковими темпами, які відрізняються від темпів загального підвищення цін.

Розглянемо приклад коригування статей балансу на основі визначення поточної їх вартості. У таблиці 1 відображені індекси росту цін за різними видами виробничих запасів, які відрізняються від загального індексу цін.

Таблиця 1.

Індекси цін на кінець звітного періоду в середньому за рік, в %

Індекси цін	На кінець року	В середньому за рік
1. Індекс росту цін по виробничих запасах	50	40
2. Індекс росту цін по малоцінних та швидкозношувальних предметах	40	30
3. Загальний індекс росту цін	15	12

Отримані дані зводимо в таблицю (див. Таблицю 2) і визначаємо розмір реального прибутку з урахуванням інфляційного ефекту.

Аналізуючи таблицю 2, можна зробити висновок, що на реальну величину витрат і прибутку істотно впливають два фактори: структура витрат і різниця між темпом росту за окремими їх видами. Реальна величина витрат при незмінному обсязі виробництва і реалізації продукції повинна складати 1308 тис.грн., а не 1100 тис.грн., і прибутку – відповідно 692 тис.грн., а не 900 тис.грн.

Таблиця 2.

Визначення реального обсягу прибутку

Показник	Номінальна вартість (тис.грн.)	Коефіцієнти коригування (%)	Реальна вартість після коригування (тис. грн.)
1. Виручка	2000		2000
2. Витрати, всього в тому числі	1100		1308
а) виробничі запаси	700	50/40	875
б) малоцінні та швидкозношувальні предмети	100	40/30	133
в) інші	300		300
Прибуток	900		692

Для переоцінки основних засобів можна використовувати поточні ринкові ціни на аналогічні засоби за вирахуванням зносу.

З метою визначення ринкової ціни основних засобів встановлюють на основі строку придбання конкретних об'єктів коефіцієнти зносу кожного виду майна або устаткування. Тобто, множаться поточні ціни по аналогічних видах майна на коефіцієнт (долю) залишкової вартості кожного виду основних засобів.

Метод перерахунку статей активу балансу в поточні ціни дозволяє точніше відобразити динаміку цін окремих видів продукції, робіт і послуг, повніше показати ефективність роботи підприємства та його підрозділів.

Оскільки високий рівень інфляції призводить до істотних відхилень номінальних від реальних даних фінансових звітів, спотворення рівня фінансової стійкості, Міжнародний комітет по стандартах бухгалтерського обліку затвердив спеціальний стандарт «Фінансова звітність в країнах, що підпадають під інфляцію», у якому вимагається здійснювати перерахунок основних звітних показників на основі індексів зміни цін.

У зарубіжних країнах на підставі скоригованих балансів нараховується знос, перераховуються витрати, окремі види майна переоцінюються за їх відновлюваною вартістю, вартість активів і зобов'язань в іноземній валюті перераховується за рівнем валютних курсів на кінець року. У США, наприклад, практикується коригування показників за загальним індексом цін з урахуванням його змін за поточною вартістю.

Коригування фінансової звітності з урахуванням інфляції необхідно проводити і в нашій країні, яка теж перебуває під впливом інфляційних процесів. Це становить нові цілі і завдання перед менеджерами підприємства, працівниками бухгалтерії та відділу маркетингу, економістами тощо.

1. Балабанов М.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом. – М.: Финансы и статистика, 1994.
2. Заруба О.Д. Основы финансового анализа и менеджмента. – ДО, 1995.
3. Жалич В.А. Анализ финансовой деятельности предприятия. – С-Пб., 1995.
4. Ковалев В.В. Анализ финансового состояния и прогнозирование банкротства. – С-Пб.: Аудит, 1994.
5. Ляпин В.А., Воробьев П.В. Финансовый менеджмент. – С-Пб.: Юность, 1994.